

השתיקה שיודעת לדבר

הבלשנית פרופ' מיכל אפרת מאוניברסיטת חיפה פרסמה לאחרונה ספר עיון בנושא שהמעסיק אותה כבר שנים רבות, השתיקה כאמצעי הבעה, ושמו "מדברים שתיקה". לכאורה, מה לשתיקה ולבלשנים? אפרת מראה בספר עב כרס ובהחלט לא קל לעיכול, שהשתיקה היא אמצעי תקשורת, היא מעבירה מסרים ולעיתים קרובות האפקט שלה על השיח גדול מן המילים הנאמרות.

הדוגמאות שמביאה אפרת מגוונות ומחכימות. היא עוסקת במשפטי שפת יומיום שבהם נעדרות מילים מתבקשות ודווקא ההיעדר מעביר מסר. פרסומאים, כפי שהיא מציגה, מרבים בשימוש בשתיקה מסוג זה. במקרא, בספרות ובשירה יש לשתיקה מעמד מרכזי. השבת, רומזת לנו אפרת, היא שתיקתו של אלוהים אחרי מעשה הבריה. ואל אלה אפשר לצרף ביטויים אוקסימורוניים כמו "שתיקה רועמת", "קול דממה דקה", ושקט המאפשר על דרך הדימוי "לחתוך את האוויר בסכין".

כמה וכמה דוגמאות שמביאה אפרת מן השירה נקשרות ליום הזיכרון המתקרב. שירים לא מעטים שנכתבו על השכול מציבים במרכזם את השתיקה, את הידיעה שיש כאב שאין דרך וגם אין צורך לבטא אותו במילים.

"ואין אומרים דבר/ או מדברים על גשם ועל מה-נשמע/ ועל משהו עוד... ועוד על משהו/ והאוזן בין כה לא תשמע// ושותקים... (אברהם חלפי, בשיר ללא כותרת על נפילת הבן).

"כאשר כל הדברים נגמרים/ מדברים כל הנגמרים, / קטעי מילים, שיחות תמול. / בחלל שפתיים. באפס קול. / אשר הלך שוב לא יהי/ ברוך הוא. ברוך

מי" (אמיר גלבע).

"הרעות, נשאנוך בלי מילים, אפורה עקשנית ושותקת/ מלילות האימה הגדולים/ את נותרת בהירה ודולקת" (חיים גורי).

ועל כך אמר הפילוסוף ויטגנשטיין, המצוטט כמובן אצל אפרת: "מה שאי אפשר לדבר עליו, על אודותיו יש לשתוק".

